

Ihmisoikeusliitto

Helsingissä 25.3.2024

Sisäministeriölle

Asia: VN/5349/2024**Ihmisoikeusliiton lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi väliaikaisista toimenpiteistä välineellistetyn maahantulon torjumiseksi****Yleistä**

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua sisäministeriön luonnoksesta hallituksen esitykseksi (VN/5349/2024) välineellistetyn maahantulon torjumista koskevassa asiassa.

Aluksi toteamme, että meillä ei asian laajuuden ja omien rajallisten resurssiemme vuoksi ole näin lyhyellä aikataululla mahdollisuutta lausua esityksen yksityiskohdista. Haluamme kuitenkin yleisenä ihmisoikeusjärjestönä nostaa esiin muutaman aivan keskeisen asian, joiden osalta esitysluonnos on nähdäksemme ristiriitainen perustuslain ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten kanssa.

Esityksen lähtökohdista

Vieraan valtion Suomeen kohdistaman painostamisen ja hybrdivaikuttamisen torjunta sekä rajaturvallisuuden vahvistaminen ovat sääntelyn tavoitteina sinänsä hyviä ja perusteltuja. Esityksessä valittu lähtökohta rajatun poikkeuksen soveltumisesta perustuslain 73 §:n mukaisesti on kuitenkin Suomen oman perusoikeusjärjestelmän vastainen, koska kuten esitysluonnoksessa todetaan, esitys on ristiriidassa useiden ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa.

Perusoikeusuudistuksen (HE 309/1993 vp, HE 1/1998 vp) toteuttaminen merkitsi perustuslakiin otettujen perusoikeussäännösten ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten sisältämien ihmisoikeusmääräysten sisällöllistä lähentämistä toisiinsa.¹ Nykyisin Suomen voimaan saattamat kansainväliset ihmisoikeussopimukset ovat osa Suomen valtiosääntöä. Siksi ihmisoikeussopimusten kanssa ristiriidassa olevan poikkeuslain käyttäminen on ongelmallista myös perusoikeusjärjestelmän kannalta.

¹ HE 1/1998 vp, s.126.

Valtiosääntöoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen (32–33/1980) 27 artiklan mukaan sopimusvaltio ei voi kansallisiin tai edes valtiosääntöoikeudellisiin perusteisiin vedoten loukata kansainvälisoikeudellisia velvoitteitaan. Näin ollen edes poikkeuslakimenettelyn käyttö ei tee kansainvälisoikeudellisesti päteväksi sellaista perusoikeuspoikkeusta, joka samalla kajoaa tiettyyn kansainvälisessä ihmisoikeussopimuksessa turvattuun ihmisoikeuteen.

Palautuskielto

Esityksessä ehdotetaan merkittäviä rajoituksia turvapaikanhakuoikeuteen ja sen sisältämään palautuskieltoon. Oikeus hakea turvapaikkaa on ihmisoikeus, joka on kirjattu muun muassa YK:n ihmisoikeusjulistukseen ja EU:n perusoikeuskirjaan. Jokaisella on oikeus hakea kansainvälistä suojelua oman valtionsa ulkopuolella, mikäli hän on vakavien oikeudenloukkausten tai vainon vaarassa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan.

Esityksessä todetaan suoraan, että se ei turvaa jokaisen oikeutta jättää turvapaikkahakemus Suomen alueelle saavuttuaan, mikä on ristiriidassa Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden kanssa (s.73). Lisäksi esityksessä tunnustetaan, että menettely sisältää ”riskin siitä, ettei viranomaisen tunnista kaikkia niitä henkilöitä, joita uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu ihmisarvoa loukkaava kohtelu tai rangaistus” (s. 85). Esityksen kuvaaman massamenettelyn näkökulmasta riski on ilmeinen.

Esitetty sääntely tarkoittaisi siis poikkeamista sekä kansainvälisten ihmisoikeussopimusten että perustuslain 9 §:n suojaamasta ehdottomasta palautuskiellosta. Palautuskielto määrää, että ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Palautuskielto (*non-refoulement*) on määritelty YK:n pakolaisten oikeusasemaa koskevassa yleissopimuksessa (77/1968) artiklassa 33 (1). Sopimusta tai sen sitovaa velvoitetta ei kuitenkaan huomioida asianmukaisesti hallituksen esityksessä. Kansainvälisoikeudellinen palauttamiskielloa koskeva oikeuskäytäntö perustuu tähän säännökseen, joka on Suomea velvoittavaa oikeutta. Ehdoton palautuskielto on sittemmin kirjattu muun muassa perustuslakiin, Euroopan ihmisoikeussopimukseen, EU:n perusoikeuskirjaan sekä ulkomaalaislakiin.

Palautuskielto on ehdoton oikeus, joten siitä ei voida poiketa edes kansallisessa hätätilassa. Nyt käsillä olevassa esitysluonnoksessa ei edes väitetä olevan kyseessä kansallinen hätätilanne, vaan säännöstä perustellaan mahdolliseen turvallisuusuhkaan varautumisella. **Ihmisoikeusliitto katsoo, että keskeisiä rajoituksia turvapaikanhakuoikeuden ydinelementteihin sisältävänä esitys on tältä osin ristiriidassa ehdottoman palautuskiellon kanssa.**

Oikeusturva

Perustuslain esitöissä² todetaan, että ihmisoikeussopimusten mukaan ulkomaalaisille on turvattava menettelyllinen suoja ratkaistaessa heidän oikeutensa tulla Suomeen tai jatkaa oleskeluaan Suomessa.

Esitys rajoittaisi yksilön mahdollisuutta saattaa kysymys oikeudesta turvapaikkaan käsiteltäväksi sekä hallintomenettelyssä että tuomioistuimessa, koska ehdotetussa menettelyssä ei tehtäisi valituskelpoista päätöstä. Esityksessä todetaan, että kuvattu menettely olisi ristiriidassa Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden sekä EU-oikeuden kanssa (s. 86). **Ihmisoikeusliiton arvion mukaan esityksen menettely ei takaisi turvapaikanhakijalle riittäviä oikeusturvatakeita ja tekisi siten palautuskiellon ehdottomuuden tyhjäksi.**

Lopuksi nostamme esiin, että esitysluonnoksesta puuttuu asianmukainen vaikutusarviointi. Tähän on syytä kiinnittää huomiota erityisesti perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta, mikäli esitys vakavista perus- ja ihmisoikeuspuutteistaan huolimatta etenisi jatkovalmisteluun.

Vahva oikeusvaltio on ihmisoikeuksien turvaamisen ja yksilöiden oikeuksiin pääsyn kannalta välttämätön. Oikeusvaltiossa jokaisen oikeussuojan tulee toteutua yhdenvertaisesti ja yksilöllisesti ja viranomaistoiminnan perustua lakiin. **Ihmisoikeusliitto korostaa, että sitoutuminen kansainvälisiin ihmisoikeuksiin on keskeinen osa Suomen valtiosääntöä ja oikeusvaltioperiaatetta.**

Martta October, OTM
vaikuttamistyön johtaja, Ihmisoikeusliitto ry

² HE 309/1993 vp, s. 52.

